

Мр Пејаковић Далибор
адвокат из Бања Луке

Мр Поповић Александар
адвокат из Бања Луке

**УЛОГА И ЗНАЧАЈ ЗАКЉУЧИВАЊА УГОВОРА О
ОСИГУРАЊУ, ПРАВНА ПРИРОДА ПОЛИСЕ И ПРОБЛЕМИ
НАСТАНКА УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ У ПРАКСИ**

Бања Лука, 2012.

РЕЗИМЕ

Овим радом покушава се анализирати потреба за склапањем уговора о осигурању између осигуравача и осигураника. Нарочито се ставља нагласак на детаљну анализу уговора о осигурању и полисе осигурања, два посебна института у осигурању. Скреће се пажња на велики значај уношења одредби у уговору о осигурању, начина плаћања премије осигурања и почетка сношења ризика, као и проблеме са којима се осигуравачи и осигураници сусрећу приликом закључивања уговора о осигурању. У раду се анализира значај раскидања уговора о осигурању за осигуравача у случају неплаћања премије.

Резултат који се овим радом жели постићи јесте да се учини један допринос потпунијем и цјеловитијем сагледавању правних питања која се могу поставити у вези са закључивањем уговора о осигурању и сачињавања полисе осигурања.

Кључне ријечи: Уговор, осигурање, полиса, правна природа

УВОД

Савремени начин развоја и рада привреде и становништва не може се ни замислити без института осигурања. Као један систем којим се врши дисперзија, односно расподјела ризика између више лица-осигураника, осигурање представља неизоставан чинилац како за физичка тако и за правна лица. Осигурањем се смањује несигурност која наступа настајањем одређене штете на добру лица, јер у случају да је штета осигурана сви осигураници једним дијелом учествују у надокнади исте, односно поновном успостављању нарушене имовинске равнотеже.

Управо из овако велике важности института осигурања јавила се потреба да се овај институт детаљно уреди законским нормама, како осигуравајућа друштва не би сама произвољно одређивала правила, рокове, начине преузимања ризика, ликвидације штете и сл.

На императивном уређењу основних одредби осигурања се у великој мјери успјело, те су све државе углавном посао осигурања уредиле законским одредбама. Слично је и са земљама бивше Југославије. У бившој Југославији овај институт је био уређен Законом о облигационим односима из 1978. године, те су распадом исте све земље које су настале готово дословно преписале у свој закон ове одредбе.

Међутим и поред оваквог законског уређења основних законских одредби института осигурања увијек се у пракси јављају одређени проблеми са којима се сусрећу и осигураници и осигуравачи.

Један од јако великих проблема јесте питање када настаје осигурање, да ли је полиса осигурања уједно и уговор о осигурању, те на који начин се уговара плаћање премије осигурања?

1. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ

У самом почетку развоја људске цивилизације питање уговора о осигурању и његовог закључивања није било од толико великог значаја. Чак, шта више, уговори су се закључивали усмено, односно договором лица које врши најчешће превоз робе са једне дестинације на другу, коме је у ту сврху била потребна одређена заштита за случај да се на путу деси несрећа, пљачка, природне непогоде и сл., и лица које је било спремно да уступи одређену своту новца за случај да се деси штетни догађај, а уколико се не би десио новац би му био враћен уз велику камату, на који начин би он остварио профит.

Овакви случајеви су се најприје дешавали у земљама које су досегле одређени степен привредног развоја, као што су земље Средоземља, Египћани, Феничани и сл. Институт позајмице је био веома заступљен у старом риму, обзиром да исти нису познавали развијеније облике осигурања.

Међутим, овакви уговори су били доста примитивни и нису давали никакве гаранције нити осигуранику нити осигуравачу.

Први појавни облици закључивања уговора о осигурању јавили су се у XIV вијеку у Италији, гдје су најпознатији уговори из Ђенове (1347) и Пизе (1384). Један од најстаријих закона о поморском осигурању је дубровачки закон из 1568. год., познат под насловом „Ordo super assecuratoribus“ (Уредба о осигуратељима)¹.

Оно што је карактеристично за овај закон јесте да су сви уговори о осигурању склапани искључиво пред дубровачким нотаром или канцеларом, у супротном би били без правног учинка и не би се могли утужити пред дубровачким судом.

Уговори су склапани на одређеним обрасцима-формуларима, са периодом трајања не мањим од 6 мјесеци. Уколико је једна од уговорних страна жељела унијети нову одредбу у уговор могао је то учинити само уз пристанак одбора од петорице чланова у Сенату².

Са развојем људске цивилизације расла је и потреба за организовањем све већих осигуравајућих друштава, а самим тим и правно регулисање самих уговора о осигурању.

Катастрофалан пожар у Лондону 02.-05.09.1666. године, у ком је уништено више од 13.000 зграда био је повод за размишљање о начину на који ће се овакве штете надокнадити. Недуго по овом догађају 1681 године основана је у Енглеској Организација за пожарна осигурања, затим и низ других осигуравајућих друштава која су се прије свега бавила осигурањем од пожара и живота. У Њемачкој и Француској се такође, по узору на настанак овако катастрофалних штета у Енглеској формирају осигуравајућа Друштва која и данас постоје.

Ова осигуравајућа друштва готово увијек преузимају ризик закључивањем уговора о осигурању.

2. ОСОБИНЕ И ЕЛЕМЕНТИ УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ

Уговор о осигурању представља такав уговор у коме се једна страна-уговорач осигурања обавезује да плати одређену своту осигурања (премија осигурања), према уговором

¹ Више о томе: Томашић Вељко, Транспортно осигурање, Београд 1987. стр.12.

² Више о томе Грабовац И.: Дубровачки Ordo super assecuratoribus из 1568. године-најстарији закон о поморском осигурању у свијету, Зборник радова Правног факулета у Сплиту број: 36/53-544, 1999., стр. 23-26.

утврђеним условима, а друга уговорна страна-осигуравач се обавезује да, ако се деси догађај који представља осигурани случај, исплати уговарачу осигурања (осигуранику или неком трећем лицу) накнаду, односно уговорену своту или учини нешто друго³.

Заснивање односа из осигурања управо се врши закључивањем уговора о осигурању, без обзира да ли се ради о обавезном или добровољном осигурању.

Основне карактеристике уговора о осигурању јесу да је то двострано обавезни, алеаторни уговор, са трајним извршењем обавеза (сукцесиван).

То значи да уговор о осигурању прије свега ствара обавезу како за осигуравача тако и за осигураника.

ЗОО РС у члану 907-922 дефинише обавезе осигураника и осигуравача. У складу са претходно наведеним осигураник је обавезан да пријави све околности од којих зависи закључење уговора, плати премију осигурања, обавијести осигуравача о промјенама ризика, обавијести осигуравача о наступању осигураног случаја, итд.

Са друге стране осигуравач је обавезан да исплати накнаду у случају наступања осигураног ризика, ствара обавезне резерве, врши накнаду трошкова спасавања и сл.

Уговор о осигурању је алеаторан јер уговорне стране не знају да ли ће наступити штетан догађај. Уколико би уговорне стране знале да ће наступити штетан догађај или да је извјесно да ће штетан догађај да се деси уговор о осигурању био би ништав.

Формалност уговора о осигурању се у појединим случајевима захтијева. Иако је ЗОО увео принцип неформалности уговора о осигурању, односно да је исти закључен простом сагласношћу воља уговорних страна понекада уговорне стране захтијевају да уговор буде закључен у писаној форми, или другим радњама, као што је предаја полисе осигурања, плаћање прве премије и сл.

Такође, уговор о осигурању је сукцесиван јер се испуњење обавеза између уговорних страна протеже на један одређени временски период, који је најчешће уговорен између уговорних страна.

Уговор о осигурању се најчешће састоји из ствари и лица као предмета уговора, интереса у осигурању, ризика и одређених престација.

Као основни елемент уговора о осигурању свакако јесте питање шта се осигурава. У том погледу најчешће се ради о лицима за случај смрти, инвалидитета и сл., затим уколико се ради о имовини то могу да буду разни предмети за које осигураник има одређени интерес да се не деси штетни догађај.

Интерес је јако важан код осигурања било које врсте јер се са захтјевом за накнаду штете на оштећеном предмету осигуравачу може обратити само лице које има интерес да се штета не догоди. Уколико се са захтјевом за исплату накнаде штете обрати лице које нема интереса на осигураном предмету осигуравач му није дужан исплатити накнаду за насталу штету.

Ризик је такође јако битан елемент самог уговора о осигурању. По дефиницији ризик је будући, неизвјестан догађај, независан од искључиве воље заинтересованих субјеката. Управо због постојања ризика се и закључује уговор о осигурању. Из овог разлога се детаљно и уноси у уговору о осигурању који су ризици покривени предметним уговором.

У уговору се детаљно и уноси под којим условима осигуравач преузима одређене ризике, односно наступање штетног догађаја усљед одређених ризика, како у случају наступања штете не би дошло до одређених несугласица између осигуравача и осигураника.

³ Васиљевић М., Рајчевић М., Поповић В., Уговори у привреди, Бања Лука 2002., стр.182.

Битан елемент уговора о осигурању свакако је и одређено давање, односно престације које се уносе детаљно у уговор. У уговору се детаљно уносе обавезе осигураника, као што је нпр. плаћање премије осигурања, као и за осигуравача формирање обавезних средстава резерви, плаћање превенције осигуранику и сл.

3. ЗАКЉУЧИВАЊЕ УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ

Све напријед наведене одредбе морају бити детаљно унесене у уговору о осигурању јер у пракси врло често долази до одређених недоумица између осигуравача и осигураника.

Прије свега поставља се питање да ли је закључивање уговора о осигурању обавезан елемент самог настанка осигурања.

Чланом 901.ст.1. ЗОО РС је дефинисано да је уговор о осигурању закључен када уговарачи осигурања потпишу полису осигурања или лист покрића.

Ставови 2, 3 и 4 истог члана дефинишу појам закључења уговора о осигурању када се ради о понуди за закључење предметног уговора, те је дефинисано да осигуравач има рок од 8 дана да прихвати или одбије понуду која је достављена од стране осигураника, у супротном се сматра да је прихватио понуду те да је закључен уговор о осигурању.

Из свега овога видимо да је уговор о осигурању неформалног облика, али да би настало осигурање мора да се закључи уговор о осигурању, без обзира у којој форми он био сачињен.

Дакле, уговор о осигурању се може закључити на формалан или на неформалан начин. Уколико се ради о закључивању уговора на формалан начин, који је дефинисан у члану 901.ст.1 ЗОО-а, онда се у овом случају сматра да је уговор о осигурању закључен када уговорне стране потпишу полису осигурања или лист покрића.

Са друге стране имамо неформалан уговор, односно уговор који настаје ћутањем осигуравача, односно када не одговори на достављену понуду од стране осигураника, те се сматра да је уговор закључен у моменту када је понуда приспјела осигуравачу, што је дефинисано ставовима 2,3 и 4 истог члана.

Осим оваквог начина закључења уговора о осигурању постоји и начин настанка уговора о осигурању плаћањем премије осигурања, као што је случај нпр. куповином аутобуске карте и сл.

Дакле, без обзира у којој форми закључен, уговор о осигурању је веома битан за настанак осигурања, те у том смислу не постоји осигурање без закљученог уговора.

Закључивање уговора о осигурању је неопходно из неколико разлога. Прије свега настанком осигурања за осигураника и осигуравача настају разна права и обавезе, те је уговором неопходно прецизирати иста та права и обавезе.

Чланом 902. ЗОО је прецизирано да саставни дио уговора о осигурању чине општи и посебни услови осигурања.

Уговор о осигурању траје дуже времена, те у току трајања осигурања може настати осигурани случај, а тај рок може да буде веома далеко од дана када је осигурање закључено, те је за осигураника веома битно да има писмену исправу којом доказује да је закључен уговор о осигурању. Управо из ових разлога је прописана као обавезна писмена форма уговора о осигурању⁴.

Изузимајући поједине облике осигурања, као што је нпр. транспортно осигурање, писмено сачињен уговор о осигурању је јако битан услов настанка самог уговора, те у том погледу

⁴ Више о томе: Благојевић Б., Круљ В., Коментар закона о облигационим односима, Београд 1980.стр.445.

можемо рећи да без закљученог уговора у писаној форми готово да и не настаје осигурање.

У пракси је управо из ових разлога најбоље сачинити писани уговор о осигурању, јер се у истоме детаљно могу прецизирати права и обавезе уговорних страна. Овом формом уговора најбоље се види намјера уговорних страна, да ли су нешто прешутјели, затим видљиви су и одређени докази који могу бити од великог значаја на суду у случају спора, а које се у случају непостојања уговора морају доказивати, што је у појединим ситуацијама готово немогуће.

Одлука суда често ће овисити о суптилним разликама доказа ове врсте, који се могу, практички очувати једино тако да се о закљученом послу састави писмена исправа из које ће бити видљиво које је све изјаве дао уговарач осигурања⁵.

У члану 22. Енглеског закона о поморском осигурању (МИА) јасно стоји: “Уз придржај прописа било којег другог закона, уговор о поморском осигурању може се доказати пред судом само ако је обухваћен у полиси осигурања, сагласно одредбама овог закона. Полиса осигурања може бити састављена и издана било у вријеме склапања уговора било послвије“.

Писмена форма уговора о осигурању, као значајна новина нашег права у односу на ранија рјешења и праксу, логичан је одговор на особености овог посла, кога прије свега карактерише сложеност правних односа и релативна трајност посла⁶.

Дакле, из свега овога видљиво је да је писмено закључен уговор о осигурању основа настанка самог осигурања. У појединим земљама, као што смо и видјели, основа да је закључен уговор о осигурању јесте искључиво писана форма уговора. У Француској уговор о осигурању увијек мора да буде закључен у писаној форми да би могао да произведе одређено правно дејство⁷.

Закључивање уговора о осигурању је јако битно у пракси осигурања, јер се прије свега ради о облигационоправним пословима. Општа карактеристика уговора о осигурању јесте да је то двострано обавезни уговор. Закључивањем уговора о осигурању настаје обавеза за извршењем уговором предвиђених дужности које су узајамне за обе уговорне стране. Са једне стране уговарач осигурања се обавезује да плати премију осигурања а осигуравач да исплати накнаду у случају да се оствари осигурани случај. Из свега овога видимо да се ради о наплатно обавезном уговору.

Управо из ових разлога је неопходно сачинити писани уговор о осигурању како би се прецизирала детаљно сва права и обавезе између уговорних страна. Видјели смо да се ради о трговачкоправном послу којим се уређују прилично сложени односи између осигуравача и осигураника, те овакве односе не треба олако схватати и избјегавати сачињавање писаног уговора, а не примјењивати шаблонске изводе којима се доказује да је закључен уговор, у којим изводима, односно доказима се не могу унијети ни најосновније одредбе које уговорне стране желе да дефинишу. У оваквим ситуацијама неријетко долази до судских спорова, те се поставља основни проблем шта су уговорне стране жељеле да уговоре, односно која је била намјера уговорних страна приликом настајања самог уговорног односа.

⁵ Јакаша Б.: Право осигурања, Загреб 1972. стр.58.

⁶ Васиљевић М., Рајчевић М., Поповић В., Уговори у привреди, Бања Лука 2002., стр.186.

⁷ Више о томе: Антонијевић З.: Уговори у привреди, Београд 1976. стр.290.

4. ПРАВНА ПРИРОДА ПОЛИСЕ ОСИГУРАЊА

У пракси осигурања се доста често шпекулише шта представља полиса осигурања? По једнима полиса је уговор о осигурању и ову теорију доста представника осигуравајућих друштава заступа. По другим теоријама полиса осигурања није и не може да буде уговор о осигурању јер не садржи све оне одредбе које прецизира закон.

Полица је писмено које осигурач издаје осигуранику у које су унети сви важнији елементи уговора о којима су се осигурач и осигураник споразумели (посебни услови), а често и низ правила која регулишу однос осигурања, а која је осигурач једнострано утврдио и осигураник прихватио (приступањем, адхезијом) заснивајући однос осигурања (општи услови)⁸.

Из овога видимо да полиса осигурања не представља уговор о осигурању.

Полица осигурања је исправа о уговору о осигурању⁹.

Дакле, полиса осигурања представља само доказ да је закључен уговор о осигурању.

Она, у ствари, представља форму уговора о осигурању, мада морамо истаћи да полиса сама по себи, није и уговор о осигурању¹⁰.

Полиса осигурања је најважнија и основна исправа о уговору о осигурању, али не представља уговор. Обично се испоставља приликом закључивања уговора, али се може испоставити и послје тога.

Као што смо видјели, уговор о осигурању је неформални, облигационоправни посао, те се за настанак истога и његову ваљаност не тражи да буде сачињен у писаном облику. ЗОО као форму склапања уговора наводи полису осигурања. Међутим, полиса осигурања није конститутиван елемент постојања уговора о осигурању. Полиса осигурања се издаје након закључивања уговора о осигурању и издавање полисе није услов настанка самог уговора.

Из овога видимо да издавање полисе осигурања од стране осигуравача није услов за настанак самог уговора, већ прије свега служи као доказ да је уговор склопљен.

На основу напријед наведеног можемо извести закључак да уговорне стране могу да уговоре и другу форму склапања уговора, односно то нужно не мора да буде полиса осигурања (може се нпр. издати сертификат осигурања или лист покрића).

Дакле, полиса осигурања ни по својој правној природи а ни према садржају не може да представља писмени уговор о осигурању.

Чланом 902.ст.1. ЗОО је дефинисано шта полиса осигурања треба да садржи. Међутим анализирајући законске одредбе видимо да полиса осигурања не садржи све елементе уговора о осигурању, као што је то нпр. обавеза осигураника, обавеза осигуравача и сл.

Из напријед наведеног произилази да полиса осигурања представља само доказ о садржају самог уговора о осигурању.

Овome у прилог говори и чињеница да из саме полисе, односно природе полисе као доказне исправе произилази да странке обавезује и оно што су договориле а што не стоји у самој полиси осигурања, односно није унесено. Међутим, уколико се деси да се полиса осигурања, односно осигурање пренесе на треће лице, на њега ће се примјењивати искључиво оно што стоји у полиси осигурања, а да ли је нешто друго договорено или није

⁸ Јовановић В.: Осигурање у привреди, Загреб 1962.стр.78.

⁹ Букљаш И., Визнер Б.: Коментар закона о облигационим односима, Загреб 1979.стр.2587.

¹⁰ Маровић Б.: Осигурање, Београд 1993.стр.58.

можемо доказати искључиво уговором о осигурању, чије се све одредбе не уносе детаљно у полису осигурања.

Управо из овог разлога, тумачење полисе осигурања као закљученог уговора о осигурању доводи до правне несигурности у пословима осигурања, како у погледу самог односа између уговорних странака, тако и у погледу доказне снаге саме полисе осигурања и садржаја права и обавеза странака из склопљеног осигурања.

Треба, при томе указати да полица у нашем праву не представља доказну форму уговора (ad probationem), јер се уговор може доказивати и другим средствима (сведоцима, другим исправама, итд.)¹¹.

5. МОМЕНАТ НАСТАНКА УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ

Једно од основних питања код закључења уговора о осигурању јесте када уговор о осигурању почиње? Да ли је одмах по потписивању уговора, да ли настаје плаћањем премије и сл.?

Управо у овом погледу долази до великих проблема у пракси осигурања, нарочито приликом подношења захтјева за накнаду настале штете.

Одредбама члана 912. и 913. ЗОО-а је дефинисано питање настанка уговора о осигурању који се везује за моменат плаћања премије осигурања.

Чланом 912. ст.2. ЗОО-а је дефинисано да се премија плаћа у уговореним роковима, а ако треба да се исплати одједном, плаћа се приликом закључења уговора.

Из ове одредбе закона видимо да уговорне стране првенствено уговором могу да дефинишу начин и рокове уплате премије осигурања. У овом случају закон препушта потпуну слободу уговорним странама да уговоре начин и услове уплате премије осигурања. Међутим, са друге стране закон дефинише и услов да су уговорне стране уговориле да се премија осигурања плаћа одједном, те је у овом случају дефинисано да се у том случају иста уплаћује одмах по закључењу уговора. Наравно, ово у случају да уговорне стране нису другачије договориле.

Према чл. 913. ЗОО, уколико је уговорено да се премија плаћа приликом закључења уговора, обавеза осигуравача да исплати накнаду или своту одређену уговором почиње наредног дана од дана уплате премије.

Ова одредба закона се примјењује уколико су уговорне стране у уговору о осигурању уговориле да се премија плаћа одмах по закључењу истога. Из овога видимо да уговор о осигурању не почиње тећи све док се премија осигурања не уплати од стране осигураника, у ком случају почиње да тече 24 часа по уплати премије осигурања.

У ставу 2 истога члана је дефинисано да, ако је уговорено да се премија осигурања плаћа после закључења уговора, обавеза осигуравача да исплати накнаду или своту одређену уговором, почиње од дана одређеног у уговору као дана почетка осигурања.

Дакле, у овом случају битно је оно што је дефинисано у уговору о осигурању, те у овом случају покриће по основу закљученог уговора о осигурању почиње да тече одмах, без обзира што осигураник није уплатио премију осигурања.

Анализирајући напријед наведено видимо колико је важно да уговорне стране закључе уговор о осигурању и прецизирају начин уплате премије осигурања, јер од тога и зависи да ли осигураник у случају настанка осигураног ризика има право да тражи накнаду штете од осигуравача.

¹¹ Шулејић П.: Право осигурања, Београд 1997. стр.191.

Без обзира што је уговор о осигурању закључен, уколико је уговорено да се премија плаћа одмах о закључењу уговора, а није плаћена, уговор није настао и неће ступити на снагу све док осигураник не уплати премију осигурања на начин и под условима који су прецизирани у уговору.

Чак и када се премија уплати од стране осигураника, осигурање у том случају не почиње истога момента, већ истеком 24 часа од уплате исте. Ово је прије свега уведено из разлога спречавања злоупотребе од стране осигураника, како осигураник не би у случају настанка штете одмах платио премију и тиме нанио штету осигуравачу, те је ова одредба унесена у говото свим условима осигуравајућих друштава.

Наравно, уговорне стране могу и другачије уговорити, односно у уговору прецизирати да покриће почиње да тече одмах по закључењу уговора или одмах по уплати премије, те у случају да нису ништа уговориле примјењује се горе наведено.

У другој могућој ситуацији, дакле ако је уговорено да ће премија бити плаћена после закључења уговора о осигурању, почетак покрића из осигурања није везан за плаћање премије¹².

Ништа не спречава да буде уговорено да ће покриће да почне да тече одмах од тренутка закључења уговора¹³.

Из овога видимо да на само дејсто почетка осигуравајућег покрића не утиче исључиво нити закључење уговора нити плаћање премије. Све искључиво зависи од договора између уговорних страна, те ако су уговорне стране уговориле да осигуравајуће покриће ступа одмах по закључењу уговора, без уплате премије, онда ће осигуравач бити обавезан да исплати накнаду за насталу штету без обзира што осигураник није платио премију осигурања.

Са друге стране, као што смо видјели, ако су уговорне стране договориле да након закљученог уговора осигуравајуће покриће почиње уплатом премије осигурања, било у цјелокупном износу или ако се ради о уплати на рате уплатом прве рате, онда у овом случају осигуравајуће покриће ступа на снагу тек по уплати премије осигурања, без обзира што је закључен уговор о осигурању, с тим да и у овом случају исто почиње истеком двадесет четвртог часа од када је уплаћена премија. Наравно све ово уколико није другачије уговорено.

6. ПРОБЛЕМИ НАСТАНКА УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ У ПРАКСИ

Дефинисање законских одредби је много једноставније него анализирати оно што се дешава у пракси. Да ли због недовољне образованости лица која закључују уговор о осигурању или због трке за осигураницима, осигуравајућа Друштва у пракси говото да и не закључују писмено сачињен уговор о осигурању.

Као што смо видјели уговор о осигурању је конзензуалан, те исти ступа на снагу сагласношћу воља уговорних страна. Међутим, са друге стране уговор о осигурању је и уговор о приступу, те осигуравач обично има одређени стандардни образац уговора које чине одређени услови које осигураник прихвата њиховим потписом. Овакве типизирани, односно шаблонске уговоре осигуравајућа друштва сачињавају и штампају како би се

¹² Благојевић Б., Круљ В., Коментар закона о облигационим односима, Београд 1983. стр.1958.

¹³ Перовић С.: Коментар закона о облигационим односима, Београд 1995. стр.1489.

запосленима олакшало сачињавање истога, те запослени приликом сачињавања уговора попуњава само празна поља у уговору и не може готово ништа да мијења.

У пракси постоји још већи проблем, а то је да осигуравајућа друштва више не сачињавају ни такве уговоре, па макар они били шаблонски, већ само сачињавају полису осигурања, која се такође штампа шаблонски и остављају се празна поља која се попуњавају.

Пракса је да се у полису уноси што мање одредби, те уговорне стране уносе податке о осигуранику, осигураном предмету, датум закључивања уговора, датум истека уговора, и потписе уговорних страна. Чак се у неким полисама више и не уноси висина премије, већ се у празном пољу за упис премије уносе одређене одредбе које у случај спора могу да доведу до великих проблема и нејасноћа, као што су „плаћање по фактури“, „по рачуну“ и сл.

Оно што нарочито представља проблем јесте да се такве типизирани врсте уговора, односно полиса не мијењају због једног осигураника.

Садржај уговора о осигурању и полисе осигурања није прецизно законом одређен, односно постоје одређени најосновнији услови које полиса осигурања мора да садржи, али њен садржај углавном одређује руководство осигуравајућег друштва, те се садржај те исте полисе не може промијенити нити вољом радника осигуравајућег друштва нити вољом осигураника.

Иако постоје неки теоретичари који истичу како је коначно дошло до неформализма у погледу закључења уговора критички истичући да су одредбе ЗОО доста круте и формалистиче¹⁴, у пракси ситуација није баш тако свијетла.

Поставља се питање шта у случају да није закључен уговор о осигурању, односно постоји само полиса осигурања у којој није прецизиран начин плаћања премије, те у истој не стоји да се премија плаћа одмах по закључењу уговора или на одређени период. Оваква ситуација је врло честа у пракси осигурања.

У овом случају, обзиром да је полиса осигурања веома нејасна и двосмислена у случају спора примењује се тзв. „contra proferentem“ правило. У складу са општим начелом тумачења формуларних уговора, нејасноће и двосмисленост услова осигурања и полисе треба тумачити на штету лица које је услове припремило и предложило, што у овом случају значи осигуравача (in dubio contra stipulorem, contra proferentem правило).

То опште правило наглашено је оправдано и у осигурању због природе самог уговора, елемента општег интереса и циља његовог склапања, тј. ради се о уговору добре вјере, те уговору о накнади за претрпљену штету.

Према начелу „contra proferentem“ свака двосмисленост у полиси осигурања мора се тумачити на штету лица које је формулисало уговор. Уколико је осигуравач формулисао полису осигурања, двосмисленост се тумачи у корист осигураника¹⁵.

Према Unidroit Principles of International Commercial Contracts (чл. 4.6.) ако су уговорне одредбе које је предложила једна уговорна странка нејасне, тумачење против те странке имаће предност.

Оцијењено је да форма ad solemnitatem није примјерена сувременим увјетима. У поредбеноправним суставима такођер превладава рјешење у смислу форме ad probationem (француско, њемачко, аустријско, швицарско, италијанско право), а само је у ријетким

¹⁴ Више о томе: Брежански Ј., Ђурковић М., Гиунио М., Јаковина Д., Качер Х., Луи А., Мијатовић Н., Момчиловић Х., Пауковић Х., Радоловић А., Сеса Ђ., Врњић И.: Уговор о осигурању према новом ЗОО, Загреб 2005. стр.9

¹⁵ R.H.Brown: Dictionary of Marine Insurance Terms, Лондон 1989. стр.50.

правним суставима прописано да је издавање полице осигурања увјет настанка и ваљаности уговора о осигурању¹⁶.

У овом случају се не види да је уговорено да се премија осигурања плаћа одмах по закључењу уговора, јер то детаљно не стоји чак ни у полиси осигурања, односно из самог садржаја полице и додатка полице није видљиво да ли је уговорено плаћање премије у накнадном року или одмах по потписивању истога, те у том смислу покриће осигураног случаја почиње одмах да тече, у складу са правилом о тумачењу уговора.

У складу са одредбом чланка 924. ст. 2 ЗОО таква би уговорна одредба била правно ваљана, јер је недвојбено у интересу осигураника. У такву ће случају уговор о осигурању производити своје учинке неовисно о томе што премија осигурања није била плаћена¹⁷.

Дакле, према ЗОО постоје два начина настанка уговора, односно плаћања премије осигурања.

Први начин је када је у уговору о осигурању уговорено да ће се премија осигурања платити одједном при склапању уговора. У овом случају независно од тога што је уговор о осигурању склопљен, исти неће производити правно дејство док се не уплати премија. Обавеза осигуравача на исплату штете почиње тећи наредног дана по уплати премије. Дакле, у уговору се мора прецизирати да ће се премија платити одједном по закључењу уговора.

Може се уговорити да обвеза осигуратеља почиње тећи тренутком перфекције уговора, тј. исти дан када је понуда за осигурање прихваћена, али је нормално да таква обвеза почиње тећи истеком двадесетчетвртог сата дана када је осигурање склопљено, будући да је то опће начело (чл. 946.)¹⁸.

Други је случај да странке уговоре плаћање премије након склапања уговора. У овом случају обавеза осигуравача на исплату накнаде за претрпљену штету почиње од дана одређеног у уговору као дана почетка осигурања.

Од тога дана осигуравач сноси ризик, те ће бити обавезан да исплати накнаду за насталу штету уколико се оствари осигурани случај, без обзира што није наплатио премију осигурања. Почетак и крај сношења ризика се детаљно одређује у уговору, а то је обично дан када је уговор склопљен, односно истеком дана који је у уговору означен као дан почетка осигурања.

Оно што такође представља проблем јесте и наплата премије од стране осигураника. У условима економске кризе и све веће појаве нелојалне конкуренције дешава се да у трци за осигураником осигуравач не примјењује своје законске могућности наплате премије. Са друге стране, осигураник ову своју повлаштену позицију често злоупотребљава, те не жели да плати премију осигурања. Неријетко се чак догоди да осигураник плати само прву рату премије, или не плаћа премију уопште, те када се деси штета исту плати у цјелости или се она компензује са насталом штетом. Овакви случајеви за осигуравача, када има број полица на основу којих сноси ризик а нема наплаћену премију, могу да значе угрожавање опстанка и егзистенције, односно ликвидности.

И овакву праксу треба избјегавати и не јурити осигураника по сваку цијену. Квалитетан портфељ осигурања за осигуравача значи његову ликвидност, а не квантитетан, јер од њега користи нема за осигуравача.

¹⁶ Павић Д.: Уговорно право осигурања, коментар законских одредби, Загреб 2009. стр. 161.

¹⁷ Павић Д.: Уговорно право осигурања, коментар законских одредби, Загреб 2009. стр. 212.

¹⁸ Павић Д.: Уговорно право осигурања, коментар законских одредби, Загреб 2009. стр. 114.

Уговоре од којих нема премије већ само сношење ризика за евентуално насталу штету осигуравач треба одмах раскидати, јер у супротном у случају настанка штете може доћи до судских спорова како у погледу обавезе осигуравача на исплату накнаде за насталу штету и без обзира што премија није плаћена, тако и у погледу тумачења самог садржаја полисе осигурања и непрецизног уговарања начина плаћања премије.

Чланом 913. ЗОО је дефинисао случај када осигураник може да раскине уговор о осигурању у случају неплаћања премије. Међути, уговор о осигурању остаје на снази све док осигуравач то жели, односно док не пошаље писмену опомену за неплаћање премије, када уговор престаје да важи истеком 30 дана од дана пријема обавијести.

У случају неплаћања премије осигурања осигуравач има три опције, односно раскидање уговора због неиспуњења, захтијевање од осигураника плаћања премије и компензацију дужне премије са износом накнаде коју је обавезан да исплати за накнаду штете.

У случају да осигураник не плати премију уговор престаје по самом закону, али истеком рока од 30 дана од дана када је осигуравач послао осигуранику писмену опомену.

Уговор о осигурању престаје по закону уколико уговарач осигурања не плати премију након склапања уговора и након истека рока од 30 дана након што га осигуравач препорученим писмом обавијести о доспјелости премије. Уговор не може основано раскинути уговарач осигурања који није испунио доспјелу обавезу, већ право избора припада осигуравачу (Втс, Пж-2058/97, од 10.03.1998., Збирка 5/48).

Из овога је видљиво да је све у рукама осигуравача, односно исти одлучује да ли ће прихватити сношење ризика и поред неплаћања премије од стране осигураника, или ће такав уговор раскинути и са себе скинути обавезу сношења оваквих ризика од којих нема никакве користи.

У пракси то ствара велике проблеме, нарочито када се ради о великим штетама. Осигуравач по сваку цијену задржава полису, односно оставља је на снази надајући се да ће осигураник платити премију осигурања, те тиме сноси ризик, а са друге стране није закључио уговор о осигурању којим би прецизирао сва међусобна права и обавезе између уговорних страна већ је само сачинио полису осигурања у којој нема никаквих прецизираних појединости, па ни начин плаћања премије, рокови и почетак важења уговора, те у оваквој ситуацији, која је врло честа у пракси, не може да се ослободи одговорности сношења ризика за насталу штету. Говорећи са судског становишта, из цјелокупне документације видљиво је да је осигуравач хтјео да преузме ризик под оваквим условима, без неплаћања премије, а уговор није раскинуо, те суд одлучује да је осигуравач дужан да сноси насталу штету.

Својом необазривошћу осигуравач може себе да доведе у стање несолвентности, нарочито уколико се ради о учесталим штетама већег износа.

Управо да би се спријечиле овакве недоумице корисно је за осигуравача увијек закључити писмени уговор о осигурању којим би се прецизирала сва права и обавезе, нарочито када се ради о преузимању великих ризика, а у случају неплаћања премије одмах раскидати такве уговоре и настојати имати квалитетан портфељ осигурања.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Анализирајући цјелокупни поступак и начин закључења уговора о осигурању, ризике које сноси осигуравач саме полисе осигурања можемо рећи да је писмено закључен уговор о осигурању најбоља гаранција и за осигуравача и за осигураника да ће остварити своје право у случају одређених недомуца.

Иако је готово немогуће за сваког осигураника закључити посебан уговор осигуравајућа друштва требају да бар за велике осигуранике, односно преузимање великих ризика закључе исти и да њиме прецизирају сва права и обавезе. Уговарање начина плаћања премије не може бити споредан чинилац ни у полиси осигурања нити у самом уговору, јер од њега и зависи осигуравачева одговорност за насталу штету, те начин уплате премије мора бити прецизно дефинисан, било у полиси осигурања, било у уговору о осигурању.

Такође осигуравачи не требају по сваку цијену да одржавају уговорни однос са осигураником иако исти не плаћа премију осигурања, јер сnose ризик за насталу штету, а од ког уговорног односа немају користи. Овакве осигуранике морају пратити, препознати и одмах искоришћавати законске могућности које се тичу слања опомена и раскидања уговора о осигурању.

Само на овај начин осигуравачи могу да одрже квалитетан портфељ осигурања и себе не доводе у угрожену ситуацију.

Mr Dalibor Pejaković
lawyer in Banja Luka

Mr Aleksandar Popović
lawyer in Banja Luka

THE ROLE AND IMPORTANCE OF CONCLUDING INSURANCE CONTRACTS, POLICIES AND LEGAL NATURE OF THE PROBLEM OF THE EMERGENCE OF AN INSURANCE CONTRACT IN PRACTICE

Summary

This paper attempts to analyze the need for the conclusion of the insurance contract between the insurer and insured. Especially focuses on a detailed analysis of insurance contracts and insurance policies, in two separate Institute insurance. Draws attention to the great importance of the introduction of the provisions in the insurance contract payment methods insurance premiums and the beginning of risk-bearing, and the problems they encountered and private insurers in signing contracts on insurance. In paper analyzes importance of the termination of the insurance contract for the insurer in the event of non-payment of premiums.

The result of this work, which is to be achieved is to make a contribution to a better and more complete analysis of the legal issues that may be raised in connection with the conclusion of insurance contracts and drafting insurance policies.

Keywords: contract, insurance policies, legal nature

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Антонијевић З.: Уговори у привреди, Београд 1976.;
2. Благојевић Б., Круљ В., Коментар закона о облигационим односима, Београд 1980;
3. Благојевић Б., Круљ В., Коментар закона о облигационим односима, Београд 1983.;
4. Брежански Ј., Ђурковић М., Гиунио М., Јаковина Д., Качер Х., Луи А., Мијатовић Н., Момчиловић Х., Пауковић Х, Радоловић А., Сеса Ђ., Врњић И.: Уговор о осигурању према новом ЗОО, Загреб 2005.;
5. Букљаш И., Визнер Б.: Коментар закона о облигационим односима, Загреб 1979.;
6. Васиљевић М., Рајчевић М., Поповић В., Уговори у привреди, Бања Лука 2002;
7. Грабовац И.: Дубровачки *Ordo super assecuratoribus* из 1568.године-најстарији закон о поморском осигурању у свијету, Зборник радова Правног факулета у Сплиту број: 36/53-544, 1999.;
8. Јакаша Б.: Право осигурања, Загреб 1972.;
9. Јовановић В.: Осигурање у привреди, Загреб 1962.стр.78.
10. Павић Д.: Уговорно право осигурања, коментар законских одредби, Загреб 2009.;
11. Перовић С.: Коментар закона о облигационим односима, Београд 1995.;
12. R.N.Brown: Dictionary of Marine Insurance Terms, Лондон 1989.;
13. Томашић Вељко, Транспортно осигурање, Београд 1987;
14. Unidroit Principles of Internaciional Commercial Contracts;
15. Шулејић П.: Право осигурања, Београд 1997.;